

Kári á Rógvi, meðritstjóri

Føroysk Rættarskipan

Nú hava føroyingar í øldir hildið ting. Tey nógvu munnu vita, at á lögtingi hittast kosin fólk at røða um og síðani samtykkja drúgvar almennar lógir.

Men hvønn týsmorgun halda tey annað ting, ið hefur sama uppruna sum lögtingið. Talan er um rættartingið hjá Føroya Rætti. Hóast nærhendis lögtinginum er rætturin helst sera fjarður í hugaheiminum hjá flestu tingmonnum. Og tó hefur samgongan sett sær fyrri at yvirtaka ikki bert Føroya Rætt, men eisini landsrættin. Lat meg siga beinan vegin, at eg av fullum huga taki undir við at yvirtaka rættarskipanina upp á løgrættarstig. Tað undrar meg, at hetta ikki longu er hent. Tað undrar meg stórliga, at hetta ikki stóð í heimastýrislógini. Tað undrar meg ikki minst, at føroyingar ikki alsamt kravdu, at føroyska tingið varð endurreist við øllum sínum vøldum, heruppi eins væl dómssvaldi, eftirlitisvaldi og figgjarvaldi sum lóggávuvaldi og fyrisitingarvaldi, umenn tað verður skipað við nútímans valdsbýti.

Dómssvaldið fevnir søguliga og funktionelt um fleiri tættir. Dómssvaldið er tað óhefta valdið at døma í rættarmálum. Hesi fevna um brotsmál, fyrisitingarmál og ósemjur manna millum. Dómssvaldið er samstundis valdið at rætta lógina, myndugleikin at gera av tulkningariva, ósamsvar millum reglur og at menna siðvenjulóg. Dómssvaldið er loksins valdið at gera av, um stjórnarskipan Føroya ella onnur stjórnarlóg er hildin. Hesar heimildir, at gera av mál, at gera nýggja dómálóg og at tulka føroyska stjórnarlóg, eiga føroyskir stovnar at hava. Hesar eiga vit at skipa við rætti í fyrri atløgu, Føroya Rætti, ið vónandi eisini fer at fevna um evnisdeildir og økisdeildir, og við rætti í seinnu atløgu, einum Løgrætti. Hetta í sjálvum sær broytir ikki, at vit mugu viðurkenna samveldisdómstólar og altjóða dómstólar.

Nú kunnu vit hyggja at verandi skipan. Partvíst er hon longu føroysk. Tað tykist ikki lítið tilvildarligt, hvør royndarstovnur hoyrir hvørji almenn mál. Summi mál hoyra undir kærunevndir, onnur kunnu kærast til hægri myndugleika, nøkur fara fyri gerðarrætt, onnur verða viðgjörd sum borgarlig mál í rættinum, og aftur onnur sum brotsmál í rættinum. Valdsbýtið millum dómstólar og fyrisiting – og millum land og ríki – forðar ikki, at dómáramur eru limir føroyskum fyrisitingarligum kærunevndum ella gerðarrættum.

At taka yvir rættarmál eigur tí at vera tvinnað saman við eini breiðari endurskoðan av allari lógroynd. Ein tann mest neyðugi parturin av hesum er at broyta kærunevndarskipanina til eina dómsroynd av fyrisitingarmálum. Fyrisitingarmál eiga at vera øll tey mál, sum í dag hoyra undir rekurs, kærunevndir, ‘borgarlig’ fyrisitingarmál, serlig mál (t.d. um fadírskap) og gerðarrættir sambært almennum sáttmálum. Talan verður tá um at gera verandi Føroya Kærustovn til part av Føroya Rætti og at geva honum nøktandi heimildir og greiðar mannagongdir at arbeiða eftir. Vit eiga at samantvinna upplýsingarskylduna (officialprincippið) og fakligar og leikar dómáramur hjá kærunevndunum við óhefti hjá dómárunum.

Nú fara vit eisini at endurstovna lógrættin. Vit hava lítið at missa við at sleppa undan donsku siðvenjuni við sínum forblommaðu dómum, ið ikki á nakran hátt kunnu sigast vera prinsippiellir, lógskapandi ella bara á tí stigi, sum vit krevja, at fyrisitingarligar avgerðir megna, tá ræður um at lýsa tulkningar, fyrilit, vigan og týðandi faktisk viðurskifti. Lógrætturin eigur serliga at átaka sær at samskipa dómáramur hjá Føroya Rætti og hansara deildum, og so at vera aktivur, tá ræður um at rætta lógina, eftirlit við grundreglum, lógsamsvar, at byggja upp dómálóg, greiða tulkning og vera partur av valdsbýtinum við at ansa eftir at hini völdini ikki gera seg inn á stjórnarskipanina og hjálpa teimum í ivamálum.

Skal lógrætturin megna hetta er heilt avgerandi, hvørji gerast lógrættardómáramur. Vit mugu til tess at tryggja óhefti, kunnleika og virðing seta lógvæn við verkligum royndum, og eiga tey at fáa høvi at fyrireika seg í gjøgnum drúgvu eftirútbúgving í norðanlondum eins og í smálandum og í eingilsktmæltum londum. Men, hinar fortreytirnar mugu eisini fáast uppá pláss. Vit mugu skipa lóg á Fróðskaparsetrinum. Ætlaða LL.M.-útbúgvingin skal endurútbúgva okkara lógvæn, skal gera onnur toluliga lógvæn, og skal vera grundstøði undir okkara egnu gransking í lóg. Sama er at siga um lógvæntið, lógvgransking og lógvbókasavn við lógværitum, dómum og bókum.

Vit mugu gera hetta rætt og skipa fortreytirnar fyri føroyskari rættarskipan.